

MİLLÎ MÜCADELENİN 100. YILINDA İZMİR'İN İŞGALİ VE YUNAN MEZALİMİNİN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ

Alev DURAN

Dr.; İstanbul Aydın Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi
alevduran@aydin.edu.tr

Özet

Millî mücadele ruhunun doğmasında ve gelişmesinde Türk milletinin bu hususta birlik olmasında itici güçlerin en önemlisi İzmir'in işgali olayıdır. Yurt çapında bir tepkinin oluşması, işgalden kurtuluşa giden yolu anlamak için İzmir'in işgali konusunu kilit nokta haline getirmektedir. İzmir'in işgali, 1919 Şubat'ında Yunan Başbakan Venizelos'un önerisiyle İngiltere Başbakanı Lloyd George tarafından ortaya atılmıştır. 28 Mart 1919'da İtalyanlar Antalya'yı işgal etmesi ile İngiltere Başbakanı Lloyd George, bu işgal karşısında Batı Anadolu'yu tamamen ele geçirebileceğini düşünmüştür. Fransa, ABD ve İngiltere anlaşarak 6 Mayıs 1919'da Yunanistan'ın İzmir'e girmesi hususunda karar vermiştir. Bunun ardından, Yunanistan 15 Mayıs 1919'da İtilaf Devletleri adına ve onların koruması ile İzmir'in işgalini gerçekleştirmiştir. Yunan askerinin İzmir'e çıkmasıyla birlikte yerli Rumlar, Yunanistan bayrakları taşıyarak gösteri ve taşkınlıklara başlamıştır. Bu sahnelenene eylemlerdeki asıl amaç, bölge halkını kıskırtmak, karışıklıklar çıkartmak ve böylece şehri tamamen Yunanistan'a teslim etmeye hazır hale getirmektir. İşgal bölgelerini genişleten Yunanlılar, Batı Anadolu'da yerleşme yolunda girişimler başlatmıştır. Ayak bastıkları bölgelerde giriştikleri faaliyetlerle, şehir ve çevre halkına büyük acılar yaşatmışlardır. Bu girişim, Millî mücadele tarihinde önemli bir yapı taşı olarak yer almaktadır. Bu çalışmada, Millî mücadelenin 100. yılında İzmir'in işgali ve bu işgalin Türk milletinin tavrı ve işgalin kurtuluş yolundaki anlamı tekrar irdelenecektir. Zafere giden yolda, İzmir'in bir ivme noktası olduğuna değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: İzmir, İşgal, Yunanistan, Millî mücadele, Mezalim.

Abstract

The most important driving force in the unity of the Turkish nation in the emergence and development of the national struggle spirit is the occupation of İzmir. The emergence of a nationwide response makes the occupation of İzmir a key point in order to understand the path from liberation to occupation. The invasion of İzmir was put forward by British Prime Minister Lloyd George in February 1919 on the proposal of Greek Prime Minister Venizelos. When the Italians invaded Antalya on March 28, 1919, British Prime Minister Lloyd George thought that he could take over Western Anatolia in the face of this occupation. France, the United States and the United Kingdom agreed on May 6, 1919, Greece decided to enter İzmir. Then, on May 15, 1919, Greece occupied İzmir on behalf of the Entente States and with their protection. With the arrival of the Greek soldier to İzmir, the local Greeks started demonstrations and exuberances by carrying the flags of Greece. The main purpose of these staged actions was to provoke the people of the region, to create confusion and to make the city fully ready to surrender to Greece. The Greeks, which expanded their occupation zones, initiated initiatives to settle in Western Anatolia. With the activities they undertook in the regions where they set foot, the city and the surrounding people experienced great pain. This initiative is an important building block in the history of national struggle. In this study, the occupation of İzmir in the 100th year of the national struggle and the attitude of the Turkish nation and the meaning of this occupation in the way of salvation will be examined again. On the way to victory, İzmir will be mentioned as an acceleration point.

Keywords: *İzmir, Occupation, Greece, National Struggle, Atrocity.*

Giriş

Osmanlı Devleti, 1914 Yılı'nın Ekim ayında girdiği I. Dünya Savaşı'ndan dört yıl sonra 30 Ekim 1918 de 25 maddeden oluşan ve ağır hükümler ihtiva eden Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak ayrılmış ve savaştan müttefiklerinin yanında kaybeden tarafta yer almıştır. (Türk geldi 1963) Mondros Mütarekesinin uygulamaya geçmesiyle birlikte, Osmanlı İmparatorluğu fiilen sona erdiği belgelenmiştir. Savaş'ın sonuçları tüm dünyada olduğu gibi, Osmanlı topraklarında da yeni bir dönem başlatmıştır. (Kinross 2013:276-

285) Bu yeni dönem, Türk ulusunun var olma mücadelesine sahne olmuştur.

Tarihsel süreç içinde iki ülke arasındaki ilişkiler araştırıldığında Batı'nın Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin belirlenmesinde dış etken olarak önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır. (Gökçen 2002:144) İzmir'in işgali, Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesi'ndeki esaslara yani müttefiklerin güvenliklerine tehdit gelecek durumda herhangi stratejik bir yeri işgal etme hakkı bahane edilerek gerçekleştirilmiştir. Oysa İzmir'de müttefik devletlerin güvenliklerini sarsacak bir durum meydana gelmediği aşikârdı. Şehirde müttefiklere karşı bir örgütlenme olmadığı yanında, herhangi bir olay da yaşanmamıştı. (Berber 2008) Fakat İtilâf Devletleri Mondros Mütarekesi'ni hiçbir gerekçe göstermeden amaçlarına uygun olarak istediklerini uygulamayı tercih etmişlerdi. Bu vaziyet, dünya savaşı öncesi yapılan gizli anlaşmaların açıkça ortaya konulmaya ve uygulanmaya başlanmasının bir kanıtıydı. Yunan askerinin İzmir'e çıkmasıyla birlikte bölgede yaşayan Rumlar, Yunanistan bayrakları taşıyarak sevinç gösterilerinde bulunmuşlardır. Bu davranışlar sergilenirken asıl gaye, karışıklıklar çıkartmak, Türkleri galeyana getirmek ve böylece kenti tamamen Yunanistan'a teslim olunacak hale getirmektir.

İşgal bölgelerini genişleten Yunanlılar, Batı Anadolu'da yerleşme yolunda girişimler başlattı 6 Mayıs 1919'da Lloyd George Paris'te Üçler Konseyi'nde "Türkiye'deki Rumları korumak için Venizelos'a İzmir'e 2-3 tümen çıkarmak müsaadesi verilmesini öne sürmüştür. (Özkaya 2005:57) Venizelos'un isteğine göre, Türklerin çıkarma harekâtından sadece 12 saat, (bazı kaynaklarda ise 10 saat olduğu yer almakla birlikte) önce haberdar edilmeliydi. Türklerden 32 saat önce tabyalarını teslim etmeleri isteneceği düşüncesi ile İtilaf Devletleri temsilcileri, İzmir'in Yunanistan tarafından işgaline karar vermişlerdir. Tarihler 15 Mayıs'ı gösterdiğinde, Yunan'ın İzmir'i işgali, Mondros'un 7. Maddesine dayandırılarak gerçekleştirilmişse de, İtilaf devletleri, Osmanlı toprakları üzerindeki taksim planını

uygulamaya geçirmek üzere Yunan piyonunu savaş meydanına sürmüştür (Selek 2010: 234, 235)

Bu gelişmeler yaşanırken, İzmir işgal edilmeden çok önce bölgede Yunan tahrikleri başlamıştı. “*Küçük Asya Cemiyeti*” adını verdikleri dernekleri ile bölgeye silah yığmaya başlamışlar, Yunanistan lehine casusluk faaliyetleri yaparak, topladıkları istihbaratı İtilaf devletlerine göndermişlerdir. 12 Ocak tarihinde İzmir-Urla’daki isyan ise adeta, İzmir’in işgalinin bir provası niteliğindedir. Bu İsyan kısa sürede bastırılmış, ölen isyancıların üstünde “*Ya İyonya ya Ölüm*” ifadesi bulunan bildiriler ele geçirilmiştir. 11 Mart 1919’da vali vekili ve kolordu komutanı olan Nurettin Paşa gibi vatansız bir yetkilinin görevden alınması ise 15 Mayıs’ın habercisi olmuştur diyebiliriz. Nurettin Paşa yerine görevlendirilen ve Kambur İzzet ve kolordu komutanı olarak Balkan Savaşlarında büyük bir yenilgi alan ve liyakatsizlikten ötürü görevden alınan Ali Nadir Paşa gibi isimlerin görev alması ile işgal için uygun bir zemin oluşmuştur.

Öncesinde de kararlaştırıldığı üzere, işgal planları gereğince sabah saatlerinde müttefiklerin deniz piyadeleri karaya ayak basmıştır. Bu kuvvetlerden İngiliz birlikleri, Karaburun ve Uzunadayı, Fransa birlikleri Urla ve Foça’yı, o döneme kadar hesapta olmayan Yunan birlikleri de Yenikale’yi işgal etmiştir.(Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 2013:92) İşgalin bu kadarla kalacağı düşünülürken, amiral Calthorpe gecenin ilerleyen saatlerinde verdiği talimat üzerine 15 Mayıs 1919 günü İzmir ve şehrinin tamamının işgal edileceğini ve bu işgal hareketinin müttefik devletler adına Yunan birlikleri tarafından yerine getirileceğini bildirmiştir.(Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 2008:93)

İzmir’in Yunanlılar Tarafından İşgali

İzmir Valisi Ahmet İzzet Bey işgal raporunda, “*Mayısın on dördüncü Çarşamba sabahı İngiltere mümessil-i siyasi James Morgan ile mümessil-i askerisi Kolonel Smith daire-i hükümete gelerek İzmir ve civarı kala’ ve istihkâmâtının düvel-i kuvve-i mu’telifе tarafından işgal olunacağından, memurîn-i askeriyeye tebligat ifa etmekteğim için*

bana Amiral Galtrop'un bir notasını tebliğ ettiler. Bu notayı alınca fevkalâde dûcâr-ı yeis ve ıstıraba müteessir oldum. Zira böyle bir şey vukuuna katiyen istihbar etmemiştim. Dört beş gün evvel gerek Smith, Mavrudis ve gerek rûfeka'sıyla vaki olan mülâkatımda bunlardan hiçbiri bu gibi bir şeyin vukua geleceğine dair ufak bir imada bile bulunmamış idiler. Nota düvel-i İtilâfiye namına Amiral Galtrop tarafından yazılmış olmasına nazaren ittibağı zaruri gördüm. Protesto etmekle beraber derhal On Yedinci Kolordu Kumandanı Ali Nadir Paşa ile Erkân-ı Harbiye Reisi Abdülhamit Bey'i davet ederek Mösyö James Morgan ve Smith muvâcehesinde notanın mündericâtını tebliğ ettim ve ayrıca icra-ı icab-ı lüzumatı da hemen kendilerine tezkire-i resmîyle bildirdim” ifadelerini kullan-maktaydı. Yine Amiral Calthorpe 14 Mayıs'ta verdiği bir demeçte ateşkesin 7. Maddesi gereği İzmir'in yalnızca Müttefik birlikleri tarafından işgal edileceğini söyledi. (Turan 2018:108)

İşgalin vuku bulduğu sıralarda, İzmir Rumları, kurtarıcılarının geldiği düşüncesi ile Yunan bayrakları ile gösterilerde bulunmuş, Türk halkında ise gergin bir bekleyiş baş göstermiştir. (Sürvegil 1993:23-25) Yunanlıların İzmir'e yerleşeceği umuduyla İtilaf devletleri askerlerinin İzmir'e gelmesi için bayraklarını ortaya çıkaran Rumlar, o çevrede yaşayan Müslüman halkın öfkelenmesine sebep olmuştur. (Berber 2007) Bu hareketlerin önünün alınması gerekmekte idi. Her ne kadar İstanbul Hükümeti, Paris Barış Konferansı'nda Yunanlıların toprak talepleriyle ilgili bilgi sahibi olsa da 14 Mayıs'a kadar İzmir'in işgaliyle ilgili herhangi bir malumata sahip değildi.

İzmir'in işgal edildiğini ilk öğrenenlerden biri olan Maliye Müfettişi Menemenlize Muvaffak Bey olmuş, haberi yayması üzerine, işgal öncesinde 14 Mayıs tarihinde İzmir'de bulunan camilerde sala verilmiş, İzmir Halkı, kimi yerlerde bir araya gelerek Yunanlıların İzmir'e girişini protesto etmiştir. İzmir'de halkın tepkileri ve çıkan huzursuzluk üzere Muvaffak Bey, Damat Ferit Paşa tarafından görevinden azledilmiş ve bölgedeki karışıklık artık iyice gün yüzüne çıkmıştır. (Türkmen 2010)

İzmir limanına bir yılda gelen 7.000 gemiye karşın, 15 Mayıs 1919 Perşembe günü sabahı bu sefer ticaret için gelen gemiler yerine, şehri işgal için gelmiştir. 12000 Yunan askeri tarafından İzmir işgal edilmiştir. (Türkiye Cum. Tarihi 2013: 93; Türkiye Tarihi 2005:17-73; Gönlübol- Sar 1997:2-6; Türkmen 2010:10,11) İşgal karşısında ne yapacağını şaşırın İzmirliilere karşın, bu durumu bekleyen yerli Rumlar ve onlar adına Başpapaz Hrisostomos, Türk topraklarına çıkan Yunan askerlerini kutsamış, toplanan kalabalık ellerinde bayraklarla sevinç gösterilerinde bulunmuşlardır.

Konak'ta çatışma başladığında silah sesleri rıhtımdan duyulmaya başlamıştı. Böylece bir anlamda Türklere karşı "av" başlamış oldu. Yunanlılar ilk silahın buradan yani rıhtımdaki silah yüklü bir Türk gemisinden geldiğini iddia etmekteydi. (Turan 2018:114) 15 Mayıs sabahı Yunanlıların İzmir'e çıkması ile Yunan birliği kordon boyunda yürümeye başlamış, konak meydanında Hastan Tahsin birliğin başındaki sancaktarı vurup, kendisi de şehit düşmüştür. (Türkiye Tarihi 2005: 73) Buna rağmen Yunan kaynaklarında adının hiç zikredilmediği görülmektedir. Onu öldürmekle kalmayan Yunan askeri, iki bin civarı insanı mahallelere dalarak katletmiştir. Türkler tarafından herhangi bir direnişle karşılaşmalarına rağmen, Yunanlılar işgal günü yaptıkları tarihe kara bir leke olarak düşmüştür. Şehit düşen Hükümet konağına, kahvehanelere, kışlaya, evlere ateş açılmıştır. (Türksan 1987) Yerli Rum halkın da katıldığı bu faaliyetlerde yalnızca bir taraf silahlı güç kullanmaktaydı. Yunan askerinin İzmir'e gelişi, bir devlet gelişi değildi. Buradaki Türklere bir tebaa muamelesi yapılmayacağı belli oluyordu. Aylardır hazırlanan yerli Rumlar ise, bir nevi öncü kuvvet olmuşlardır işgalde. (Selek 2010: 240)

İzmir'in işgalinden sonra, Yunanlıların operasyonları şehir merkezinde ve civar yerleşim birimlerinde devam etti. Amiral A. Calthorpe'un raporuna göre Yunan birliklerinin 15 Mayıs'ta İzmir'e yaptıkları çıkarma kuvvet Yunan birlikleri içerilere doğru ilerledikçe, her tarafta tehlikenin ağırlığı daha iyi hissedilmeye başlamıştı.(Turan 2018) Yine aynı günlerde yani İzmir'in işgali

üzerine önce Menemen'e geçip oradan da Bandırma'ya hareket eden Kazım Bey (Özalp) yol boyunca uğradığı Manisa, Kırkağaç, Soma, Balıkesir'de İzmir'in işgalini anlatarak belediye başkanlarından direniş için Redd-i İlhak teşkilatı kurmalarını istedi. Diğer taraftan bölgede kurulmuş olan Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetleri de işgallere karşı direnmek için silahlı direniş gurupları oluşturmağa çabalıyorlardı. (Sofuoğlu 2002)

Bütün bu girişimlerin sonucunda Ayvalık Mevkii Kumandanı Ali Bey, Yunanlıların 29 Mayıs'taki Ayvalık işgali girişimine bölgede oluşturulan Millî Kuvvetlerle birlikte direniş gösterecektir. Bu şekilde bölgede bir Kuvay-ı Milliye hareketi oluşacaktır. Aynı zamanda Yunan işgallerine karşı Ayvalık, Akhisar ve Soma'da bir savunma cephesi de oluşturulacaktır. Daha sonra da oluşturulan cephelerin tertibi ve kuvvetlendirilmesi, ayrıca Millî Kuvvetlerin sevk ve idaresi ile onların her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasının organize edilmesi, aynı zamanda kendi teşkilatlanmalarının yaygınlaştırılıp kuvvetlendirilmesi için *Müdafaa-ı Hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetleri* bölgede kongreler toplama yoluna gitti. (Gökbilgin 2018; Sofuoğlu 2002) Bu şekilde Balıkesir, Alaşehir Nazilli'de çeşitli tarihlerde kongreler toplanarak, Heyet-i Merkeziye oluşturulacak ve kongrelerde alınan kararlar uygulamaya konulacaktır. (Sofuoğlu 2002)

Bu gelişmeler ve işgale karşı oluşan mukavemet karşısında bölgede bulunan İngiliz subayları, bu havayı kırmak üzere işgalin geçici olduğu propagandasını yapmağa başladılar. Bu şekilde bir taraftan işgallere karşı direniş ve çatışmalar sürerken, diğer taraftan İtilaf Devletleri adına görevlendirilen Karadeniz Ordusu Başkumandanı General Milne'nin girişimleriyle resmi makamlar nezdinde yapılan görüşmeler sonucu, Milne Hattı olarak bilinen, Ayvalık- Kozluca ile Manisa'nın kuzeyinden, Soma- Akhisar ile Salihli'nin batısından, Aydın ile Ödemiş'in doğusundan geçip Büyük Menderes Boyunca uzanan hat boyunca işgal sınırlandırılarak, çatışma durdurulmağa çalışılacaktır. (Sofuoğlu 2002)

Batı Anadolu'da olan bu duruma sessiz kalan İstanbul hükümetinin güçsüzlüğü bir kez daha belli olmuştur. Bu iki sebep yani, İzmir'in Yunan tarafınca işgali ve Yunanlıların ve onların yanında yer alan yerli Rum halkın yaptığı katliamları ve bunun yanında İstanbul hükümetinin sessiz ve aciz kalışı bir gerçeği ortaya koymuştur. Artık, hükümetten bir şey beklenemezdi. Bu iki başlıca uyarıcı durumla beraber, Kuvayı Milliye'nin doğuşunu ve Millî mücadelenin başlamasını kolaylaştıran bir faktör olmuştur. (Selek 2010:241) Yunanlılar, işgal sırasında haberleşme ağını kesmiş, 22 Mayıs'ta da işgal zamanında telgraf tellerini koparmışlardır. Yunanlılar postanelere el koymadan önce, *İzmir Reddi İlhak Cemiyeti* duyulan üzüntüyü, 16 Mayıs'ta bütün *Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniyye*, Reddi ilhak heyetlerine duyurmuştur. Aynı gün, Denizli'de müftü Ahmet Hulusi'nin Türkleri silah ve cephane azlığına bakmadan vatan savunmasına çağırın fetvası yayınlanmıştır. Samsun'da, Havza'da *Redd-i ilhak cemiyeti* kurulmuştur. (Özkaya 2005:60,61)

İşgalin Yayılması, Tepkiler ve Toplu Direniş

İzmir şehrini işgal eden Yunan birlikleri burada durmayıp derhal Anadolu içlerine doğru ilerlemeğe başlamışlardır. 22 Mayıs'ta 15.000 Yunan askeri daha karaya çıkarılmıştı. Böylece bu çıkarmadan sonra Yunanlılar demiryolu hattı boyunca doğuya doğru Alaşehir ve Nazilli'ye kadar ilerleyerek buraları 3 Haziran'da işgal etti. Yaklaşık 1.000 kişilik askerden oluşan bir güç ise 29 Mayıs'ta Ayvalık'a çıkarma yaptı. İzmir'in batısında yer alan Urla ve Çeşmede az sayıda bir kuvvetle Yunanlılar tarafından işgal edildi. (Turan 2018) Dolayısıyla İzmir'in kuzeyinde yer alan Menemen ve Bergama'nın yolu açılmış oldu.

Çevreye yayılması ve katliama Türk halkı için katliama dönüşmesi üzerine Harbiye Nezareti 16 Mayıs'ta bölgedeki bütün birliklere bir genelge yayınlamak sureti ile Yunan asker ihracı karşısında birliklerin mevkiilerini terk etmeyerek yerlerinde kalmalarını, bir emrivaki halinde bir silahsızlandırma gibi bir muameleye maruz kalmamaları için tüm kıtanın birlikte silah

başında hazır halde olmasını istemiştir.(Gökbilgin 2018) Şevket Turgut Paşa, İzmir işgali üzerine alalecele Tekirdağ'dan Bandırma'ya nakledilen 14. Kolordu ve İzmir'de bulunan 17. Kolordu ile yine bölgede bulunan 57. Fırkaya gönderdiği genelge ile aynı mahiyette isteklerde bulunduğu gibi şayet çekilme zorunda kalınırsa askerlik şubelerinin yerinde kalması, muhacerete fırsat verilmemesi bunu için işgal edilen yerlerin en azından idarenin terk edilmemesinin gerçekleştirilmesini istemiştir.(Sofuoğlu 2002)

İzmir'in işgali üzerine, Anadolu'daki millî teşkilatlar tarafından gerekli hareketlere girişilmiş, Yunan zulmünün artması üzerine İstanbul basını ve devletlerin siyasi delegeleri sürekli olarak uyarılmaya başlanmıştır. İşgalden sonra, İzmir'deki Türklere Yunanlılar tarafından yapılan ırza tecavüz, katliam, yağma gibi olaylar ve Yunanlıların Türklere hayat hakkı tanımaması karşısında Erzurum'daki Albayrak gazetesi Müdürü Süleyman Necati, müdafaa-i hukuk-u milliye cemiyeti kâtibi Cevat, Erzurum belediye Başkanı Zahir ve belediye meclisinden bir üye ile bir dava vekili 22 Mayıs 1915'te İstanbul'daki İngiliz, Amerika, Fransa ve İtalya'nın siyasi delegelerine ve matbuat cemiyetlerine birer telgraf çekmiştir.(Özkaya 2005:63)

Erzurumlular, Sadrazamlığa ve Hadisat gazetesine de bütün hukuki ve İnsanî hususları çiğneyen Yunanlıları protesto eden telgraflar çekerek İstanbul Hükümeti'ni uyarılmışlar ve Cuma günü yaptıkları toplantıda, Hükümetten kesin ve etkili tedbirler almasını istemişlerdi. Ayrıca, Wilson'a ve Amerikan Kongresine de aynı anlamda birer telgraf çekmişlerdi. Niğde'den, Keçiözü'den, Akşehir'den Babaeski'den, Maçka'dan, Hasankale'den, Boyabat'tan, Kızılcahamam'dan, Şarki Karahisar'dan ve daha pek çok yerden Sadaret'e protesto telgraftan gönderilmiştir. İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti'nin ilk yayınladığı beyannameden sonra, Aydın Heyet-i Millîyesi, Denizli Heyet-i Millîyesi de, işgalden duydukları üzüntüleri belirten yazılan Sadaret'e göndermişlerdir. İstanbul'da da aynı günlerde işgali kınayan mitingler ve toplantılar yapılmıştır. (Çakmak 2007:116-118)

17 Mayıs günü üniversite öğrencileri protesto için derslere gitmediler. 18 Mayıs günü üniversite profesörleri bir toplantı yapmışlardır. 19 Mayıs günü Fatih'te yapılacak miting için İstanbul'un bütün dükkânlar kapatılmıştır. Mitingde, Profesör Selahaddin, Halide Edip (Adivar), Hüseyin Ragıp (Baydur) ateşli konuşmalar da yapmıştır. 20 Mayıs'ta Doğancılar mitinginde de Fatih Mitinginde alman kararlar kabul edilerek Dünyaya duyuruldu. (Çakmak 2007:118-120) 23 Mayıs'ta Kadıköy'de ve 23 Mayıs Sultanahmet mitingleri en büyük mitinglerdendir. (Gökbilgin 2018: 92-102). 23 Mayıs günü ise Sultanahmet Meydanı tamamen dolmuştur. İzmir matemi nedeni ile siyah sancaklar üzerinde "Müslümanlar ölmez, öldürülemez", "iki milyon Türk iki yüz bin Rum'a feda edilemez", "Hak isteriz", "Türk hürdür, esir olamaz", "Türk esir olmamıştır, olamaz" gibi cümleler yer almıştır. (Özkaya 2005: 63,64).

Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'daki mitingleri teşvik ederek ve her yerde miting yapılmasını istemiştir. (BOA 1335/17/01) 20 Mayıs 1919'da Sadarete çektiği telgrafta, Yunun işgali olayının *"Milleti ve orduyu düşünülemez ve tarif edilemeyecek derecede içten yaraladığını, millet ve ordunun varlığına yapılan bu haksız tecavüzü içine sindiremeyeceğini ve kabul etmeyeceğini, 28 Mayıs'ta ise Havza'dan valilere, mutasarrıflara, komutanlara çektiği telde mitinglerin yapılması yanı sıra, İtilâf devletlerine, hükümete işgali kınayan telgraflar çekilmesini, aynı gün Cevat Paşa'ya, Fatih Meydanında yapılan mitingle Amerika'nın yardımının istenilmesinin mümkün olduğu, toprak bütünlüğümüzü bozmayacak bir yardımın kabul edilebileceğini, hükümetin etrafında yalnızca millî bağımsızlığı kurtarmak amacı ile kurulu bir millet kuvvetinin bulunabileceği, milletin içe ve dışa karşı millî varlığını ispat için uğraştığı bir sırada, bir devletin yardımını sağlamanın millî bağımsızlığı sağlamak karşılığında olabileceğini duyurmuştu.* (Özkaya 2005: 65) O Cevat Paşa'ya, 28.5.1338 tarihli telgrafta şöyle diyordu: *"Asya'nın bir bölümünü işgal etmeleri yıllarca burada geniş çapta bir ordu tutmak*

zorunda kalacaklarını, Küçük Asya'nın Yunanistan'a mezar olmasına neden olacağım ilan etmekteydi.”(BOA 1335:2/11)

Yunan baskısı sonucu pek çok kişi yerini yurdunu terk etmiştir.(Pancar 2009: 58-61) Dış baskıları azaltmak için Yunanistan geri dönmelerini istemiş fakat geri dönecek olanlardan Yunan idaresini benimsediklerini, memnun olduklarını ifade eden yazılar almak istediklerinden ve bunları sürekli gözetiminde bulunduracak olmalarından dolayı bu kişiler adeta mahkûmun hayatına benzeyen bu hayatı benimsemek istememişlere eski yerlerine dönmek yerine, gittikleri yerde ırktaşları ile zor şartlar altında yaşamayı yeğlemişlerdir. İzmir ve Aydın'dan göçenlerin sayısı yaklaşık 140.000 civarındadır. (Pancar 2009:63) Bunlara en büyük yardım Hilal-i Ahmer Derneği tarafından yapılmıştır. Ama yeterli değildir Göçmenlerin durumu kötüdür. Hastalık ve açlık bu zavallı kişileri güçsüz düşürmüştür. (Şimşir 1976:170-180) Heyet-i Tahkikiye, gittiği yerlerde bu göçmenlerle de görüşmüş ve zulmün boyutunu anlayabilmiştir. Resmî kaynaklara istinaden, İzmir'in işgalinden sonra Yunan zulmünün gittikçe arttığını ortaya koymuştur.

Yunanlılar 26 Mayıs 1919'da Manisa'yı işgalden sonra, üç yıldan fazla bir süre Manisa ve ilçelerinde, köylerinde Türkleri çeşitli bahanelerle dövmüşler, hapse atmışlar, Türk bayrakları yerine Yunan bayraklarını asmışlardır. Camilere haçlar yapılmış, Kur'ân-ı Kerim çiğnenmiş, kadınlara, kızlara tecavüzlerde bulunulmuş, akla, hayale gelmedik zulümler yapılmıştır. (Borlat 2011:115-119) Sevres Antlaşması ile İzmir gibi Manisa, Turgutlu, Akhisar da geçici olarak Yunanlılara bırakılmıştı. Salihli, Alaşehir, Kırkağaç, soma, Gördes, demirci ve Eşme ilçeleri ise Osmanlı yönetiminde kalmıştı. Ne var ki, 1920 Haziran'ı sonlarında buraları da Yunanlılar tarafından işgal olundu. Yunanlılar bu tarihten itibaren bu ilçelerde de diledikleri gibi hareket ettiler. Diğer yerlerde olan zulümlerini buralarda da sürdürdüler. (Berber 2002: 58-65; Morali 2002: 22-26)

Yunanlıların zulümleri konusunda yakınmalar iyice artmıştı. Bunun üzerine Versaille Antlaşması'ndan sonra, Dörtler Konseyinin

yerine kurulan konsey harekete geçmek gereğini duydu. 8 Temmuz'da Clemenceau, Yunan Ordusu aleyhindeki suçlamaları incelemek için bir araştırma komisyonunun kurulmasını önerdi. (Balkaya 2008:17-19) Venizelos'un engellemesine karşın 21 Temmuz 1919'da Paris Barış Konferansı Yüksek Konseyi, zulümleri incelemek için bir komisyon kurulmasını kararlaştırdı. 5 Ağustos 1919'da heyetin geleceği Osmanlı Devleti'ne duyuruldu. Heyet ilk toplantısını 12 Ağustos'ta İstanbul'da yapmış ve 15 Ekim'e kadar kırk altı toplantı yapmıştır. Toplantıların yirmisi İzmir'de olmuştur. İzmir dışında muhacirleri dinlemiştir. (Özkaya 2005:74,75)

Heyetin Fransız delegesi General Bunoust, raporun orijinal metnini 7 Ekim 1919'da Paris Barış Konferansı'na sunmuştur. Konsey 8 Kasım 1919'da raporu tartışmıştır. Rapora göre, Yunan zulmü doğrulanmıştır. (Armaoğlu 2007; Uçarol 2008) Paris'teki Yüksek Meclis, 14 Kasım 1919'da yaptığı toplantıda, Yunan kuvvetlerinin yerine başka kuvvet getirilmeyeceği, bu havalinin kime ait olacağına kararlaştrmadığı, Türk milliyetçilerine karşı daha anlayışlı hareket edilmesi, Yunanistan'ın suçlu bulunduğu, bundan böyle zulümlerde bulunmaması üzerinde durulmuştu. Kendi ülkesi Yunanistan'da bile otorite kuramayan Yunanistan'ın Türk topraklarında otorite kurması ve disiplini sağlaması elbette ki olanaksızdı. (Pallis 1997: 71-75)

İşgalden hemen sonraki günlerde gerek İstanbul da, gerekse Anadolu'nun çeşitli yerlerinden İtilâf devletleri delegelerine, Sadarete işgali tanımayan telgrafların çekilmesi, İstanbul ve Anadolu basınında İzmir olayını protesto eden makalelerin yayınlanması, süratle kamuoyunun bağımsızlık noktasında toplanmasına yardımcı olmuştur. (Türksan 1987: 65-71)

Kuvâ-yı millîye tabiri "millî kuvvetler" anlamında düzenli olmayan silahlı birlikler ve kuvvetler için kullanılmıştır. Bu kuvvetler, düşmana karşı koymak, bazı yerlerin savunmasını ve korunmasını pekiştirmek, beraberlik ve beraberliğin sağlanması amacıyla taşınmıştır. Vatanın işgali karşısında halkın malının, canının,

dininin, ırz ve namusunun korunması, ülkeye karşı olabilecek her türlü saldırılara karşı kendi içinde oluşturduğu savunma birliklerine "kuvâ-yı millîye" adı verilmiştir. (Özkaya 2005:76)

Mustafa Kemal Paşa'nın anlatımına göre, düşmanların çemberi altında olan hükümetin emirlerini ordu yerine getirebilecek durumda değildi. (Pallis 1997:78-81) Bu nedenle vatani savunma ve korumadan ibaret olan esas görev, doğrudan doğruya milletin kendisine yönelmiş bulunuyordu. Millet, düşman saldırısına uğrayan bölgelerin savunmasına, düşman saldırısına uğrayan kardeşlerinin hayatlarının korunmasını üzerine almıştı. İşte bu şekilde oluşturulan kuvvetler Kuvâ-yı Millîye'dir. (Özkaya 2005:76,77) Kuvâ-yı Millîye, işgaller karşısında bir direniş göstermiş ve halkın bir nevi tepkisi, karşı koyma iradesi kimliğini taşımıştır. Bu misyonu taşıırken de batı Anadolu'da zaman zaman Yunanlılara karşı yaptığı mücadelelerde başarılı olmuş, en azından düşmana kayıplar verdirerek morallerinin bozulmasına neden olmuş, güney ve güneydoğu da ise işgal kuvvetlerine karşı başarı sağlamıştır. (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 2013: 93-96)

Genel olarak bakıldığında, Yunanlıların bu girişimleri esasında bölgeyi Yunanistan'a bağlamak yani *enosis* politikalarının bir sonucuydu. O sıralarda Yunanlıların bu politikalarının önü ancak başarılı bir askerî harekâtla kesilebilirdi. Nihayet Türk ordusu tüm diplomatik girişimlerin tıkanıdığı anda 26 Ağustos 1922'de Yunan kuvvetlerine karşı büyük bir taarruz başlattı. Kesin bir zaferle sonuçlanan bu Büyük Taarruz sonucunda Yunanlılar Anadolu'dan tamamen atıldılar. (Sofuoğlu 2002) Zaferin bildirilmesi ise Süvari kumandanı Mürsel'den Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya, "Muzaffer millî ordumuzun yılmaz süvarileri düşmanın İzmir önündeki son mukavemetini de kırarak 9/9/38 saat 10.30'da, şehre dâhil oldu. Halkın dolgun gözyaşlarıyla derin hürmetlerini iblağ ile bahtiyarım." ifadeleri ile olmuştur. (BCA 30/10-54/354/37)

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı ve sonucundaki gelişmeler tüm dünyada olduğu gibi Türk tarihinde de yeni bir dönem başlatmıştır. Bu yeni dönem, savaş sonrası imza edilen antlaşmalarla Türk ulusunun en doğal haklarının elinden alınma tehlikesine karşı Türk ulusunu mücadeleye itmesiyle açılırken, İzmir'in işgali bu savaş ateşinin başlatan kıvılcım, Türk ulusunu var olma mücadelesine karşı bir bayrak altında toplanmaya iten en önemli hadise olmuştur. Bu nedenledir ki, Türk tarihi açısından çok önemli bir yere sahip olan Millî mücadele dönemimin ateş fişeği, İzmir'in işgalidir ifadesi kullanılabilir. Bu işgal Anadolu ve İzmir halkının ülke çapında bir bütün haline gelip, kenetlenip işgallere karşı tepki vermeyi seçtiği kırılma noktası olmuştur.

Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra, İzmir ve çevresinde yaşayan Rumlar, çeteler kurarak Türk köylerine baskınlar düzenleyerek katliamlar yapmışlardır. İzmir'in işgali ise Rumlar için büyük bir sevinç olmuş, Yunan ordusunu törenlerle karşılamışlardır. Yunan ordusunun İzmir'e ayak basması üzerine ilk kurşunu sıkan Hasan Tahsin bu adımı üzerine çıkan karışıklığı bahane eden Rumlar, Yunanlılarla birlikte Türklere yönelik bir katliamda bulunmuşlardır.

Millî bir tepkinin ateşleyicisi olan bu işgal aynı zamanda İzmir ve çevresi açısından yıkıcı ve tahrip edici etkileri açısından bakıldığında maddi, manevi büyük yaralara ve kayıplara sebep olmuştur. Yakıp yıkılan ve yüz binleri bulduğu tahmin edilen ev, iş yeri ve yapıların çok sayıda olduğu bilinmektedir. Bunun yanında tecavüze ve tacize uğrayan kişi sayısı bir hayli yüksektir. İşgal sırasında yakılan köy, kasaba ve şehirlerde yangınlar sırasında veya kaçarken vurularak ölen insanların sayısı tespit edilememiştir. Kaçan, götürülen, esir alınan ve kayıp vatandaşların da olduğu bilinmektedir, Kurtulananın az, öldürülen ve ölüme terk edilen sayısının ise çok olduğu düşünülmektedir. İnsan kaybının yanında göz ardı edilemeyecek seviyede yağma ve yangından kaynakları maddi hasar

söz konusu olmuştur. Yunanistan halkının bu davranış şekli ve kötü tutumuyla İzmir'i işgal hareketi, Türk milletini galeyana getiren nokta olmuştur.

İzmir'in işgaliyle başlayan bu süreç, Türk ulusunun Mustafa Kemal önderliğinde emperyalizme karşı vermiş olduğu bir mücadeledir. İzmir'i işgal eden tek başına Yunanistan değil, Yunan bayrağı altında emperyalizm olmuştur. Türkler, ellerinden yaşam haklarının alınma tehlikesine karşı, tek vücut olarak, Mustafa Kemal'in liderliğinde var olma mücadelesine girişmişlerdir.

Kaynakça

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA 1335: 17/01).
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA 1335:2/11).
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi BCA.30/10-54/354/37).
- A Törökök Trianonja (2015). 10 Ağustos 2015, <http://mult-kor.hu/a-torokok-trianonja-20150810>. (Erişim 7.09.19).
- Armaoğlu, F. (2007). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım.
- Balkaya, İ. S. (2008). "Mütareke Dönemi Asayişin Üç Boyutu", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara, 17-34.
- Berber, E. (2002). *Mütareke ve İşgal Dönemi Üzerine Yazılar Bir İzmir Kâbusu*. İzmir: İzmir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Borlat, B. (2011). "Millî mücadele Sırasında Yunanlıların ve İtilaf Devletlerinin Çanakkale Bölgesinde Savaş Hukukuna Aykırı Davranışları Hakkında Kısa Notlar". *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, (10-11): 109-126.
- Çakmak, Z. (2007). *İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Mezalimi 1919-1922*. İstanbul: Yeditepe.
- Gökbilgin, M. T. (2018). *Millî Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesinden Büyük Millet Meclisinin Açılmasına*. İstanbul: Kronik.
- Gökçen, S. (2002). "Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Temel Sorunlar". *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, Erzurum.

- Gönlübol, M. C. Sar. (1997). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kinross, L. (2013). *Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Lamprou, D. (2018). "A Görög Kisebbség Katasztrófája" (Çev. Katalin Hollósy), 31 Temmuz 2018, http://www.elsovilagaboru.com/tortenete/cikk/a_gorog_kisebbseg_katasztrofaja. (Erişim 7.05.19).
- Moralı, N.(2002). *Mütarekede İzmir*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.
- Özkaya Y. (2005). "İzmir'in İşgali", *Millî mücadele Tarihi*. (Yay. Haz. B. Türkdoğan). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 57-86.
- Pallis, A. A. (1997). *Yunanların Anadolu Macerası 1915-1922*. (Çev. O. Azizoglu). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Pancar, E. (2009). "Yunan İşgalleri Karşısında Göç Hareketi". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8(18-19): 55-67.
- Selek, S. (2010) *Anadolu İhtilali*. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Sürgevil, S. (1993). "Türk- Yunan İlişkileri İçinde İzmir'in İşgali Sorunu". *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, İzmir: 21-28.
- Sofuoğlu, A. (2002), "İzmir İşgali Sonrasında Yunanlıların Batı Anadolu'da". *Atatürk Yolu Dergisi*, Ankara: 131-142.
- Şimşir, B. (1976). *Ege Sorunu Belgeler (1912-1913)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Turan, O. (2018). "İngiliz Arşiv Belgelerine Göre Yunan Ordusu'nun İzmir'e Çıkması Ve İşgale İlişkin Tanıklıklar". *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, İzmir: 103-126.
- Türkgeldi, A. (1948). *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*. İstanbul. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi* (2008). (Der. D. Yalçın, Y. Akbıyık, D. A. Akbulut vd.) Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. (Der. Ş. Batmaz, S. Sakin). Kayseri: Not Yayınları.
- Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980*. (2005). (Ed. S. Akşin) İstanbul: Cem.

Türkmen, Z. (2010). *Devlet Merkezine Gönderilen Raporlara Göre Batı Anadolu'da Yunan Mezalimi*. Ankara: Berikan Yayınları.

Türksan, N. (1987). *Yunan Sorunu*. Ankara: Harp Akademileri Basımevi.

Uçarol, R. (2008). *Siyasi Tarih (1789-2001)*. İstanbul: Der Yayınları.